

NKE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓKÖZPONT ELEMZÉSEK – 2013/5

1581 Budapest Pf. 15 Tel: 432-90-92 Fax: 432-90-58 e-mail: svkk@uni-nke.hu
ISSN 2063-4862

Az állam méretének és társadalmi szerepvállalásának tendenciái Foglalkoztatás és erőforrás-allokáció a közszférában (1989–2010)

*„Másik intelemként még ezt is lelkükre kötjük az öröknek: mindenképpen örködjenek,
hogy ne legyen az állam se kicsi, se nagy, hanem megfelelő nagyságú és egységes.”
(Platón: Az állam, IV. könyv)*

Az állam méretének és megvalósított társadalmi szerepvállalásának kérdése az államelméletekkel foglalkozó kutatói kör mellett a széles közvéleményt is egyaránt foglalkoztatja. A gazdasági krízishelyzetekben fel-felerősödő elméleti vitákat azonban a túlzott értéktelítettség jellemzi. Az állam társadalmi szerepvállalásával kapcsolatos gondolatokat meghatározó különböző ideológiai alapállásokat félretéve az elemzés a rendszerváltás óta eltelt két évtizedben kialakult, a közszféra egészére, valamint egyes ágazataira jellemző foglalkoztatási és erőforrás-allokációs tendenciákat kívánja megvizsgálni. Objektív képet kíván alkotni arról, hogy az állam által foglalkoztatott létszám, valamint az egyes ágazati területekre allokált kormányzati kiadások nemzetközi összehasonlításban mekkora mértékűnek minősülnek, milyen tendenciákat sejtetnek. A megközelítés sem nem szociológiai, sem nem politológiai: a statisztika eszköztárának alkalmazásával kizárólag a számok tükrében tetten érhető „mértékekre” és az azokból levonható következtetésekre fókuszál.

A 2008-as évben kirobbant pénzügyi és gazdasági válság következtében ismételten kiéleződött az állam társadalmi és gazdasági szerepvállalásával kapcsolatos diskurzus. Újfént napirendre került annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy a hasonló krízisek megelőzése érdekében az egyes nemzetállamoknak és szupranacionális együttműködéseknek¹ milyen szabályozó és végrehajtó intézkedéseket szükséges megvalósítaniuk. Felerősödött a vita azzal kapcsolatban, hogy a mindenkori jóléti államoknak mely és milyen mértékű funkciókat szükséges felvállalniuk, és – a hitelből növekedés gondolatának feladásából és a maastrichti kritériumok szorosabb betartatásából kifolyólag – ezzel szervesen illeszkedő módon mekkora mértékű redisztribúciós mechanizmust szükséges kiépíteniük.

Történelmi kitekintés

Az állam társadalmi szerepvállalásáról való elmélkedés azonban egyáltalán nem új keletű jelenség. Amióta megjelenik az emberi együttélés formalizáltan szervezett keretek közötti igénye, valamint kellő hatalom koncentrálódik ahhoz, hogy kialakuljanak az első városállamok, az állam központilag ellátott funkcióiról és a feladatok megszervezésének módjáról gondolkodni kezdenek. Az i. e. 18. században uralkodó Hammurapi óbabiloni király 282 törvénycikelyből álló törvényoszlopa a legismertebb példa az első olyan írásos formába öntött dokumentumokra, amelyek az istenek által létrehozott világrend fenntartásához szükséges uralkodói feladatokra engednek következtetni.² Hammurapi azonban egyáltalán nem az első azon óbabiloni királyok közül, akik a törvények dokumentálásának módjául azok sztelébe vétetését választotta, őt háromszáz évvel megelőzően Úr-Nammu sumer király, őt követően pedig Lipit-Istar, Íszin királya is hasonlóképpen járt el.³

Az államelméletek ókori szereplői közül kiemelkedő jelentőséget tulajdonít a nyugati világ két görög filozófusnak, Platónnak és Arisztotelésznek, akik az általuk ideálisnak tekintett állammal kapcsolatos gondolataikat adták közre. Platón *Az állam és Törvények* című műve

¹ A hagyományos együttműködések mellett kiemelten érdekessé válik a kérdés az Európai Központi Bank bankfelügyeleti jogkörének megadásával, illetve a gazdasági föderáció irányába tett további lépések foganatosításával.

² A törvénykönyv teljes szövege – Kmoskó Mihály 1911-ben készített fordításában – megtalálható a Magyar Elektronikus Könyvtár archívumában. [<http://mek.niif.hu/07200/07287/07287.pdf>]

³ Komoróczy Géza: Mezopotámia története az őskortól a perzsa hódításig (Kr. e. 539) Elektronikus kiadás: Terebess Ázsia E-Tár. <http://terebeess.hu/keletkultinfo/mezopotamia.html>

többek között az ideális állam szervezeti felépítéséről, az államszervezet kiépítésének feladatairól, a fennálló jogrend vonásairól, az igazságosság biztosításában betöltött állami szerepről, az ideális államot jellemző tulajdonviszonyokról, valamint az állam és a közösség céljairól és eszményeiről értekeznek.⁴ Arisztotelész *Eudemoszi etika* és *Nagy etika* című műveiben a közösségi társadalomban elérhető legnagyobb boldogság megvalósítási lehetőségeit kutatja, periférikusan azonban olyan államelméleti területeket is érint, mint az államtudomány céljainak és elsődlegességének meghatározása, az államférfiakra jellemző és az állami tisztégekhez társítandó erények, az állampolgári bátorság, illetve az államnak az igazságosság biztosításában betöltött szerepe.⁵ Mindkettőjükben közös, hogy megítélésük szerint az államtudományok nem kizárólag az ismeretszerzést szolgálják, hanem a közösség számára realizálható legfőbb jó felé vezető utat igyekeznek megmutatni.

A kereszténység térnyerésével a középkorban erőteljesen megjelenő egyházi befolyás az államok társadalmi szerepvállalásával kapcsolatos nézeteket is áthatja. Igaz ugyan, hogy már jóval korábban is megjelenik a Vicarius Dei és a Kaiszareiai Euszebiosz nevéhez köthető „Egy Úr a mennyben és egy a Földön is” gondolat,⁶ a földi helytartókkal és törvényeikkel kapcsolatos elmélkedés innentől kezdve válik egy jó ideig elválaszthatatlanná az isteni kinyilatkoztatástól. Szent Ágoston *Az Isten városáról* című művében kifejti, hogy az emberek közvetlenül Istennek – és az ő akaratát képviselő egyháznak – vannak alárendelve, ezért közösségeikben is az isteni elrendelés szerint kell élniük az életüket. Mivel azonban a közösség rendezett együttéléséhez nélkülözhetetlen béke a hatalmi viszonyok létét feltételezi, szükség van központi kormányzatra és a békét szavatoló erőszakszervezetre, a közösség képviselőt ellátó államot azonban szükségszerűen alá kell rendelni az egyházi hatalomnak.⁷ Hasonlóan gondolkodik Aquinói Szent Tamás, aki „*A fejedelmek hatalmáról*” című művében szintén hitet tesz az állam isteni eredetéről. Megítélése szerint a közösségek életét alapvetően az isteni akarat szerint megvalósuló természettörvények befolyásolják, az ember szabad akarattal rendelkező lényéből következően azonban az együttélés során az ember által alkotott törvények egyaránt nélkülözhetetlenek. Az állam feladata az emberi törvények megalkotása, valamint a közösség céljainak elősegítése és a közjó biztosítása.⁸

A középkor és az újkor fordulópontján, a reneszánsz, majd a reformáció megjelenése – ezáltal pedig a katolikus egyház befolyásának lényegi csökkenése – megváltoztatta és ismételten fókuszba állította a világi államok közösségi szerepvállalásának kérdését. Machiavelli *A fejedelem* című munkájában – az utilitarizmus előfutáraként – az uralkodó által megvalósítandó lehető legnagyobb mértékű hatalomkoncentráció elérésének módjairól és lehetőségeiről értekeznek.⁹ Luther Márton az *An den Christlichen Adel deutscher Nation* című művében az egyházi és a világi hatalom szétválasztásának fontosságáról,¹⁰ életművének legvitatottabb művében, a *Wider die räuberischen und mörderischen Rotten der Bauern* című röpiratában pedig az államrend feltételek nélküli tiszteletben tartásáról és az állampolgári engedelmeségről ír. Az egyházi és a világi állam szétválasztásának fontosságát szintén megerősíti Kálvin János *A keresztény vallás rendszere* című munkájában.¹¹ Az államférfiak és a jogászok védőszentjének is tartott Morus Tamás az „*Utópiában*” paradox módon egy végtelenül be szabályozott és hierarchikusan szervezett állam képét rajzolja meg, hogy felhívja a figyelmet az általa eszményinek tartott, demokratikusan szervezett, valamint az állampolgárok érdekeit szem előtt tartó államműködésre.¹² Thomas Hobbes, a zsidó kultúrkörben a gonosz jelképének számító tengeri szörny nevét viselő művében, a *Leviatánban* kifejti, hogy az állam egy olyan mesterséges személy, amely azért cserébe, hogy az állampolgárok átruházzák rá jogait, szavatolja az igazságosság közösségen belüli megvalósulását, valamint a közösség

⁴ Platón: Az állam [http://mek.niif.hu/03600/03629/03629.htm]

⁵ Arisztotelész: Eudemoszi etika és Nagy Etika [http://mek.oszk.hu/05700/05709/05709.htm]

⁶ A Vicarius Dei jelentése Isten földi helytartója. Euszebiosz az i.e. 3. században volt a Római Birodalom fennhatósága alá tartozó Kaiszareia püspöke, aki a Diocletianus császár által elrendelt nagy keresztényüldözés közepette fejtette ki Istennel és az állammal kapcsolatos gondolatait. Forrás: [http://hu.wikipedia.org/wiki/Kaiszareiai_Euszebiosz]

⁷ Szent Ágoston: Az Isten városáról [http://kt.lib.pte.hu/cgi-bin/kt.cgi?konyvtar/kt04022402/tartalom.html]

⁸ Hegedűs Soma: Eltérő demokrácia-felfogások az antikvitástól az újkorig [http://jesz.ajk.elte.hu/hegedos52.pdf]

⁹ Niccoló Machiavelli: *A fejedelem* [http://mek.oszk.hu/00800/00867/00867.htm]

¹⁰ Martin Luther: *An den Christlichen Adel deutscher Nation*. Reclam Verlag, 1962.

¹¹ Kálvin János: *A keresztény vallás rendszere*, I–II. (Institúció, 1559). Kálvin János Kiadó, Budapest, 1995.

¹² Morus Tamás: *Utópia* [http://mek.oszk.hu/10600/10652/10652.htm]

védelmét.¹³ John Locke „Az értekezés a polgári kormányzatról” című munkájában a polgári kormányzat létrehozásának fontosságát, valamint a kormányzatnak a közjó megvalósítása érdekében végzendő tevékenységét hangsúlyozza. A kormányzati feladatok közül kiemeli a külső támadások visszaverésének, az emberi részrehajlás és erőszak megfékezésének, a magántulajdon védelmének, valamint a törvények betartatásának feladatát.¹⁴ Ehhez még Rousseau *A társadalmi szerződésben* hozzáteszi, hogy a törvény előtti egyenlőség megvalósulása érdekében minden állampolgárnak alá kell vetnie magát a törvényeknek, a közösségi általános akaratot képviselő törvények betartása pedig – feltéve persze, hogy azok a nép képviseletében születtek – minden állampolgártól elvárható és kikényszeríthető.¹⁵ Montesquieu *A törvények szelleméről* címen írt művében – a hatalmi ágak szétválasztásának széles körben elterjedt elmélete mellett – az egyháznak az állami irányításban történő negligálásával a feudális rend teljes eltörlésére tesz kísérletet. Kifejti, hogy törvényhozói hatalmánál fogva az állam feladatai közé tartozik az egyes törvények létrehozása, módosítása és eltörlése, a végrehajtói hatalom képviselőjeként az állambiztonság és az ország védelmének külső támadásokkal szembeni biztosítása, az igazságszolgáltatói hatalom révén pedig a törvények megsértésének szankcionálása.¹⁶ Adam Smith, a közgazdaságtan atyja *A nemzetek gazdasága* című művében kifejti a láthatatlan kéz elméletét, amelyben természetellenesnek ítéli az államoknak a gazdaságba történő beavatkozását. Úgy véli ugyanis, hogy az állami beavatkozás megtöri a piaci kereslet és kínálat által természetes módon kialakuló gazdasági egyensúlyt.¹⁷

A kibontakozó forradalmi mozgalmak és az általuk létrejövő nemzetállami eszmeiség következtében a modern kor államelméleteire is jellemző maradt a filozófiai és ideológiai karakter. A tisztán ideológiai szemlélet mellett azonban egyre inkább megjelenik a pragmatizmus eszméje. Az állam közösségi szerepvállalásáról való gondolkodásban hangsúlyossá válik a hatékonyság, az állam által felvállalt és ellátott feladatrendszer gazdasági szempontok szerinti vizsgálata. Ez a folyamat pedig immanens módon magával hozta azt a mai napig tartó disputát, hogy melyek azok a funkciók, amelyeket egy erős államnak végeznie szükségeltetik, és melyek azok, amelyek a gazdasági racionalitás és a hatékony erőforrás-allokáció érdekében „kiszervezhető” tevékenységeknek minősülnek. Karl Marx és Friedrich Engels még pusztán ideológiai megfontolásoktól vezérelve *A Kommunista Párt kiáltványában* egy olyan szocialista világállam létrehozását sürgetik, amely magára vállalja az állami tőkefelügyeletet és -használatot, a hitelnyújtás és a közlekedés centralizálását, a termelőeszközök kizárólag állami gyárakban történő működtetését, valamint az ingyenes és nyilvános gyermeknevelés biztosítását.¹⁸ Otto von Bismarck porosz kancellár – éppen a kommunizmustól és a szociáldemokráciától való félelmében – megkezdi az első társadalombiztosítási ellátórendszer kiépítését és – lefektetve az európai betegbiztosítási-, nyugdíjbiztosítási-, valamint munkanélküli ellátórendszerek alapjait – olyan szociális intézkedéseket vezet be és olyan mértékű állami funkciókat vállal fel, amelyekre addig nem akadt példa a közösségek életében. Paradox módon – konzervatív politikusként – Bismarck a társadalmi ellátórendszerek kiépítésével és kiterjesztésével nagyobb mértékben járult hozzá a munkások életszínvonalának javulásához, mint Marx és Engels idealisztikus követeléseikkel. A kiterjesztett tevékenységi kör – és annak az állam által történő finanszírozási igénye – értelemszerűen együtt járt az állami elvonások újragondolásával és újrastrukturálásával, valamint az állam gazdasági szerepvállalása erősödésének folyamatával. Az átalakuló társadalmi és gazdasági jelenlét legitimációját csak növelte az 1929–1933-as világgazdasági válság, amelyre a Franklin D. Roosevelttel amerikai elnök által bevezetett New Deal az állam gazdasági szerepvállalásának növelését adta válaszul. Az állami szerepvállalás elméleti keretét John Maynard Keynes *A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete* című művében fejtette ki. Hangsúlyozta, hogy az állami gazdasági intervenciók mesterséges keresletet, munkaalkalmat és végső soron gazdasági

¹³ Thomas Hobbes: *Leviatán vagy Az egyházi és világi állam formája és hatalma*. Kossuth Kiadó, 1999.

¹⁴ John Locke: *Értekezés a polgári kormányzatról*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1986.

¹⁵ Jean-Jacques Rousseau: *A társadalmi szerződésről*. PannonKlett Kiadó, 1997.

¹⁶ Montesquieu: *A törvények szelleméről*. Osiris Kiadó, 2000.

¹⁷ Adam Smith: *A nemzetek gazdasága*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992.

¹⁸ Karl Marx – Friedrich Engels: *A Kommunista Párt kiáltványa*. Kossuth Kiadó, 1986.

növekedést képesek teremteni, ezért a gazdasági válság kapcsán egyértelműn kívánatosá válik az erőteljes állami jelenlét.¹⁹ Az aktív gazdasági szerepvállalással kapcsolatban azonban egyaránt megfogalmazódtak ellenvélemények is. Kautz Gyula, a Magyar Közgazdasági Társaság egykori elnöke *A nemzetgazdaság és pénzügytan* című művében írta le, hogy a piac egészséges jövedelem-allokációjához nincs szükség állami beavatkozásra, a szociális igazságosság megteremtésére való állami törekvés csak rendkívüli és nagyon szigorúan ellenőrzött körülmények között valósulhat meg.²⁰ Walter Eucken a *Die Grundlagen der Nationaltheorie* című művében megjegyzi, hogy az állam feladata a gazdasági fejlődés oly módon történő elősegítése, hogy kerülje a gazdaságba történő közvetlen beavatkozást, de szociálpolitikai intézkedései révén ellássa az egészség- és nyugdíjbiztosítási feladatokat. A szabad piac fontos védelmezőiként tart számon a közgazdaságtudomány további két Nobel-díjas kortárs gondolkodót is. Friedrich August von Hayek és Milton Friedman – bár maguk is elismerték a szabadpiaci működés korlátait – az állam gazdasági tevékenységét kizárólag a forgalomban lévő pénzmennyiség szabályozásával kapcsolatban tartották fontosnak.²¹ A 2008-as világválság azonban ismételten felerősítette az állam markáns szabályozó szerepének térnyerését, valamint erőteljesebb gazdasági és társadalmi szerepvállalását sürgető hangokat.

A vizsgálat során alkalmazott eszközrendszer

A szerepvállalás mértéke és ezáltal az állam, az állampolgárok és gazdasági alanyok életében történő jelenléte többféle síkon értelmezhető. Az egyik lehetséges megoldás a szerepvállalás mértékének filozófiai, jogi, politikai és etikai szemszögből történő vizsgálata – hiszen a szerepvállalás állampolgári megítélése alapjaiban befolyásolja a társadalmi együttélésről alkotott fogalmainkat²² –, a jelen tanulmány azonban nem e szempontok szerinti vizsgálódik.

Szinte minden a szerepvállalásról vitázó egyetért abban, hogy az európai modern társadalmak és a rájuk jellemző piacgazdaságok működése elképzelhetetlen az állami beavatkozás nélkül. Az államnak a monopolisztikusan végrehajtott jogalkotási, igazgatási, hon- és rendvédelmi feladatok megvalósításán túl szerepet kell vállalnia a közoktatás és köznevelés, a felsőoktatás, a kultúráközvetítés, az egészségügyi és szociális ellátás, a foglalkoztatás, valamint a nyugellátás területén egyaránt. A jelenlét mértékében és tartalmi aspektusaiban azonban már jóval kisebb az egyetértés. Az ugyanis, hogy ki mekkora államban – és ettől alapjaiban el nem választhatóan mekkora mértékű társadalmi redisztribúciós mechanizmusban – hisz, sok tekintetben szocializáltság és vallott értékrendszer függvénye. Ennek eklatáns példája, hogy a kollektívizmus hívei eltántoríthatatlanok a társadalmi létszférákban megvalósuló minél nagyobb mértékű közösségi jelenléttől és felügyelettől, míg az individualisták nem meggyőzhetőek az egyéni érdekek közösség érdekében történő visszaszorítását végrehajtó és felügyelő nagyobb állam kiépítésének szükségességéről.

A jelen tanulmánynak nem célja sem az ideológiai és a szerepvállalás tartalmi aspektusairól folyó vitákban való állásfoglalás. Kizárólag szakpolitikai szempontok mentén és a statisztika segítségével tesz kísérletet a szerepvállalás jellemző tendenciáinak feltérképezésére. A vizsgálat során a szerző a velünk élő állam méretének meghatározásához, egyrészt az azt reprezentáló szervezetrendszer kiterjedtségének, valamint az abban tevékenykedő állami alkalmazottak számának a vizsgálatát tekinti kapaszkodónak. Másrészt viszont a szervezetrendszer folyamatos változása, valamint a regionális összehasonlítás igénye arra készítette, hogy a méret indikátorául a közszférában²³ foglalkoztatottak létszámát válassza. Végül a foglalkoztatott létszám jellemző tendenciáinak megismerése mellett az állam társadalmi jelen-

¹⁹ John Maynard Keynes: *A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1965.

²⁰ Dr. Botos Katalin: Gondolatok az állampénzügyekről Kautz Gyula könyve nyomán. *Statisztikai Szemle*, 84. évfolyam, 7. szám

²¹ Friedrich August von Hayek: *Piac és szabadság*. KJK Jogi és Üzleti Kiadó, 1995 ; Milton Friedman: *Kapitalizmus és szabadság*, Akadémia Kiadó, 1996.

²² Ha például az államot – és az azt megjelenítő szervezetrendszert – túlzottan kiterjedtnek, a fenntartására fordított költségvetési forrásokat pedig az általa nyújtott szolgáltatások minőségében indokolatlannak ítélik az állampolgárok, az hozzájárulhat az állam negatív megítéléséhez, szélsőséges esetben akár „az állam, mint ellenség” kép kialakulásához. E tekintetben a kérdés értelmezhető és értelmezendő is morálisan.

²³ A közszféra definícióját a cikk során tágabb értelemben használom. A létszám adatok magukban foglalják a közigazgatási, az egészségügyi, a szociális, a hon- és rendvédelmi feladatokat ellátó személyi állományt egyaránt.

létének vizsgálatában segítséget nyújthat a bevételek és kiadások szerkezetének vizsgálata. Feltételezhető ugyanis, hogy az állami szerepvállalás mértékének kérdése a minden évben aktuális költségvetés-tervezési munka okán szükségszerűen lefordítódik a gyakorlat nyelvére. Az ideológiai vitáktól függetlenül a kialakított központi disztribúciós arányok és az egyes társadalmi területekre allokált forrásmennyiségek vizsgálata közelebb vihet bennünket a rendszerváltás óta eltelt időszak állami szerepvállalását jellemző tendenciák megismeréséhez.

A magyar valóság a hazai szakirodalom tükrében

A rendszerváltás óta eltelt két évtizedben megvalósított állami szerepvállalás feldolgozásának, valamint a gazdasági válságból való kilábalási folyamat felgyorsításának az igénye együttesen arra vezetett, hogy az elmúlt években több, az állam társadalmi szerepvállalásával foglalkozó hazai publikáció látott napvilágot. A teljes publikációs eszköztár bemutatása túlmutat a jelen elemzés keretein: így kizárólag a jelen elemzéshez szervesen kapcsolódó – zömében gazdasági jellegű – publikációkat említem meg.

Az Állami Számvevőszék Kutatóintézete által *Az állam célszerű gazdasági szerepvállalása a XXI. század elejének globális gazdaságában* címen publikált tanulmány állásfoglalása szerint hazánk a jóléti kiadásokra – GDP-arányosan – körülbelül ugyanannyit, az állam működtetésére²⁴ és a gazdasági funkciók megvalósítására pedig többet költött a 2007-es évben, mint Németország vagy az Egyesült Királyság. Ugyanez a tanulmány a magyar államháztartási rendszerek paradoxonjának nevezi, hogy az állami teljesítmény visszaszorulása mellett jelentős maradt az államháztartás terjedelme.²⁵ Hasonló állásfoglalásra jut az a tanulmány is, amely a magyar államháztartási bevételek és kiadások 1994-től 2004-ig tartó szerkezetvizsgálata során megállapítja, hogy a kiadások szintje és ezen belül a közösségi fogyasztás magas aránya a növekedést fékező erő Magyarországon.²⁶ A közösségi fogyasztást szolgáltató szektor pedig az egyik legnagyobb munkáltató. Szamuely László *A haldokló jóléti állam az 1990-es években* című cikkében leírtak szerint a szektor nagysága megközelíti a teljes ipari szektor vagy a nagy- és kiskereskedelmi szektor méretét.²⁷

Muraközy László szerint a munkaerőpiac merevsége mellett a kormányzat nagysága, a „*túlsúlyos állam bürokratikus rendetlensége*” korlátozza hazánk gazdasági szabadságát.²⁸ Ugyanő az *Államok kora. Az európai modell* című könyvében a magyarországi állami központosítás mértéke kapcsán kifejti, hogy egy adott gazdasági fejlettségi szint alatt a túl nagy méretű központosítás gátja a fejlődésnek.²⁹ Pete Péter ugyanakkor megjegyzi, hogy az államháztartás információs rendszerének hazai állapota gyakorlatilag máig sem ad lehetőséget arra, hogy az erőforrás-felhasználás hatékonyságáról igazából képet kaphassunk.³⁰ Így pedig a túlsúly hatékonytalanságban betöltött szerepének vizsgálata is nehézkes.

Mellár Tamás *A költségvetési kiadások hatása a kínálatra* című cikkében kifejti, hogy a kormányzati kiadások gazdasági növekedést generáló hatása a kiadások jellegétől függ: e tekintetben nem mindegy, hogy milyen típusú kormányzati kiadásról beszélünk. Megítélése szerint egyértelmű kedvező hatásokat csak a termelés feltételeit javító, az infrastruktúrát fejlesztő kiadások jelentenek, a jóléti-szociális, valamint az adminisztratív kiadások lényegében nincsenek hatással a GDP egyensúlyi szintjének alakulására. Ezért tűnik problémásnak, hogy az államháztartási kiadások a kormányzati kiadásokon belül mintegy 60 százalékot,

²⁴ Az állam működtetésére fordított kiadások tartalmazzák az adósságszolgálatot is.

²⁵ Állami Számvevőszék Kutatóintézete: *Az állam célszerű gazdasági szerepvállalása a XXI. század elejének globális gazdaságában*, 2009 [http://www.asz.hu/tanulmányok/2009/az-allam-celszeru-gazdasagi-szerepvallalasa-a-xxi-szazad-elejenek-globalis-gazdasagaban/t310.pdf]

²⁶ Benedek Dóra – Lelkes Orsolya – Scharle Ágota – Szabó Miklós: *A magyar államháztartási bevételek és kiadások szerkezete 1991–2004 között. Közgazdasági Szemle*, LIII. évf., 2006. február, 119–143. o.

²⁷ Szamuely László: *A haldokló jóléti állam az 1990-es években. Közgazdasági Szemle*, LI. évf., 2004. október, 948–969. o.

²⁸ Muraközy László: *Állam és piac Magyarországon. Közgazdasági Szemle*, LVI. évf., 2009. március, 270–288. o.

²⁹ Tóth G. Csaba: *Muraközy László - Államok kora. Az európai modell. Könyvismertető. Közgazdasági Szemle*, LX. évf., 2012. május, 558–564. o.

³⁰ Pete Péter: *Az államháztartás feladatfinanszírozáson alapuló modellje. Közgazdasági Szemle*, XLIV. évf., 1997. február, 150–164. o.

míg az infrastruktúra-fejlesztő kiadások csak, mintegy 20 százalékot képviselnek.³¹ Ez nyilvánvalóan összecseng Sajó András „jóléti pályafüggőség” fogalmával, amelynek lényege, hogy a magyar állam működés zavarai a kényszerpályán mozgás következményei. A kényszerpályát az adja, hogy a magyar jóléti állam szolgáltatásai állami szociális ellátások, juttatások, csak elenyésző részben részei a piaci folyamatoknak. Szalai után ezt nevezi Sajó „túlelosztó” államnak.³² Mihályi Péter pedig „bölcsőtől a síríg tartó jóléti államnak”.³³ Mindez azt eredményezi, hogy a kormányzati hatékonyság³⁴ Magyarországon – a fejlett nyugat-európai államoktól elmaradva – a mediterrán régió országainak szintjén található.³⁵

Az állami újraelosztás növelésének társadalmi igénye ugyanakkor egyre magasabb. Molnár György és Kapitány Zsuzsa *Bizonytalanság és a jövedelmek újraelosztása iránti igény Magyarországon* című cikkükben kifejtik, hogy az újraelosztáshoz való viszonyt alapjaiban a társadalmi pozíció egyén általi szubjektív megítélése befolyásolja. Abból kiindulva pedig, hogy egy általuk hivatkozott 2002-es vizsgálat során a társadalom többsége a középosztálynál lejjebb sorolta önmagát, könnyen képet kaphatunk a többség újraelosztáshoz való viszonyáról.³⁶

Az állampolgári várakozásoktól függetlenül azonban az elmúlt évek hazai és nemzetközi tapasztalatai, illetve a következő hét évre esedékes európai uniós költségvetés visszavágása a válságból történő kilábalás érdekében a korábbinál takarékosabb üzemmódra kényszeríti a tagállamokat, köztük Magyarországot is. Az újraelosztási mérték növelése – vagy akár a 2000-es évekre jellemző mérték szinten tartása – egyszerű illúzió. Erre utal Bokros Lajos *A politika uralma a gazdaság felett* című cikkében. A szerző szerint a nemzetközi versenyképesség romlása és ezáltal a növekedési korlátokba ütközés ördögi köréből való kitörés érdekében a hazai folyó kiadásokat mind abszolút mértékben, mind arányaikban csökkenteni szükséges. Még akkor is, ha ez nyilvánvalóan megszorításokkal jár együtt.³⁷

Vannak azonban ellenvélemények is. Antal László például azt állítja, hogy azokban az országokban, ahol régóta tartanak fenn kiterjedt jóléti rendszereket, a kiadások drasztikus csökkentése önmagában még nem szabadíthat fel jelentős növekedési energiákat.³⁸ Szentés Tamás pedig a válságból való kitörés dobozmegoldásainak – azaz többek között a nyaklító nélkül megvalósított megszorításoknak – az alkalmazása ellen szólal fel, hangsúlyozva az egyoldalú gazdasági szemléletmódnak a világ megértésében történő túlzott leegyszerűsítő jellegét.³⁹

Mint azt a fentiekben láthatjuk, a hazai közgazdász szakma meghatározó személyiségei sorakoznak fel amellett, hogy a hazai állam túlterjeszkedett, a jövőben a költségvetési kiadások érdemi csökkentésére van szükség. Jelen elemzés ezt az állítást kívánja tesztelni. Oly módon, hogy a közsféra által foglalkoztatott létszámok és a kormányzati kiadások statisztikai vizsgálata során a hazai tendenciák egészen napjainkig történő láttatása mellett a minél teljesebb kép megrajzolása érdekében törekszik a nemzetközi összehasonlításra.

Foglalkoztatási tendenciák a közszférában

Az állami alkalmazotti létszám jellemző tendenciáinak vizsgálatakor Kézdi Gábor *Foglalkoztatás és keresetek a közszférában*⁴⁰ című írásának a foglalkoztatással foglalkozó fejezeteit

³¹ Mellár Tamás: A költségvetési kiadások hatása a kínálatra. *Közgazdasági Szemle*, XLII. évf., 1995. 6. szám, 552–570. o.

³² Sajó András: Az állam működési zavarainak társadalmi újratemelés. *Közgazdasági Szemle*, LV. évf., 2008. július–augusztus, 690–711. o.

³³ Mihályi Péter: Gazdaságunk mai ellentmondásainak eredete. *Közgazdasági Szemle*, LV. évf., 2008. március, 193–217. o.

³⁴ Kormányzati hatékonyság alatt az idézett szerző a következőket érti: a közszolgáltatások minősége, a közpolitika formálásának és végrehajtásának hatékonysága, a kormányzati munka hitelessége.

³⁵ Benczés István: Kormányzás és kormányozhatóság. *Közgazdasági Szemle*, LI X. évf., 2012. június, 690–694. o.

³⁶ Molnár György – Kapitány Zsuzsa: Bizonytalanság és a jövedelmek újraelosztása iránti igény Magyarországon. *Közgazdasági Szemle*, LIV. évf., 2007. március, 201–232. o.

³⁷ Bokros Lajos: A politika uralma a gazdaság felett. *Közgazdasági Szemle*, LI X. évf., 2012. június, 699–705. o.

³⁸ Muraközy László: Fecseg a felszín és hallgat a mély. Könyvismertető. *Közgazdasági Szemle*, LV. évf., 2008. július–augusztus, 719–726. o.

³⁹ Láng Eszter: Szentés Tamás: Ki és miért van válságban? A leegyszerűsítő nézetek és szemléletmód kritikája. Könyvismertető. *Közgazdasági Szemle*, LVII. évf., 2010. február, 194–197. o.

⁴⁰ Kézdi Gábor: Foglalkoztatás és keresetek a közszférában. In *Társadalmi Riport*, 1998, 143–170. o.

[<http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a868.pdf>]

tekintem kiindulópontnak. A szerző az 1972–1996 közötti időszakra vonatkozóan tekintette át a közsféra foglalkoztatási helyzetét, azóta másfél évtized telt el, s ez szükségessé teszi az adatok ismételt áttekintését. Még akkor is, ha a megállapításai még mindig helytállóak.

Mint a mellékletek 1. számú táblázatából is látható, a hazai teljes foglalkoztatotti létszám az elmúlt harminc évben körülbelül háromnegyedére zsugorodott, míg a közsférában alkalmazottak száma gyakorlatilag változatlan maradt. A két állításból egyértelműen következik, hogy a közsférában foglalkoztatottnak az összes foglalkoztatotthoz viszonyított aránya majdnem negyven százalékkal növekedett. Az arányok eltolódásának egyértelmű oka a rendszerváltás során a munkaerőpiacon megvalósult szerkezetváltozás. A rendszerváltás utáni években megszűnő egymilliónál is több munkahely kivétel nélkül olyan területeket érintett, amelyeket az állami kivonulás után a versenyszféra nem volt képes felszívni. A kialakult arányok pedig – abból következően, hogy az akkor munkanélkülivé váló egymillió főt máig sem sikerült visszavezetni a munkaerőpiacra – gyakorlatilag napjainkig állandósultak, változás pedig alighanem a közeljövőben sem várható. Sőt, éppen ellenkezőleg, a beruházások elmaradásával⁴¹ a versenyszféra által kínált munkaalkalmak bővülésének hiánya, valamint a közfoglalkoztatás rendszerének térnyerése⁴² az állam alkalmazásában állók arányának további növekedését eredményezhetik. Az 1. számú táblázatból láthatjuk⁴³ azt is, hogy ugyan a közsférában foglalkoztatott létszám a rendszerváltás óta állandósulni látszik – és valahol a 680–750 ezer fő és 17–20 százalékos teljes foglalkoztatotthoz viszonyított arány között mozog átlag 724 ezer foglalkoztatottal és 34,4 ezer fős szórással⁴⁴ –, az egyes ágazatokban foglalkoztatott állami alkalmazottak létszámmegoszlása különböző tendenciákat követ. A legnagyobb állandóságot az egészségügy foglalkoztatási helyzete mutatja. A foglalkoztatásnak hetvenes, nyolcvanas években bekövetkező majdnem két százalékpontos jelentős bővülése után, a rendszerváltás óta az ágazat foglalkoztatottságának aránya a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyítva 5 százalék körül ingadozik, mintegy fél százalékpontos szórással. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy az egészségügyben dolgozó állami alkalmazottak létszáma az elmúlt két évtizedben 170 ezer és 230 ezer fő között nagyobb kilengések nélkül folyamatosan ingadozott, átlag 196 ezer fő foglalkoztatott és 16 ezer fő szórás mellett. Némileg más a helyzet az oktatási ágazatban. Bár a szórás ott is alacsony (fél százalékpont és 20,5 ezer fő), de nem egy kismértékű folyamatos ingadozás, hanem a rendszerváltást megelőző évek szignifikáns erősödését követően, a 2000-es évek elejéig egy kvázi lineáris kismértékű csökkenés, majd 2004-től kezdve egy szintén kismértékű lineáris foglalkoztatás-növekedés volt megfigyelhető. Az oktatásban foglalkoztatottak száma a vizsgált időszakban átlagosan 245 ezer fő, a teljes foglalkoztatotti létszám arányában átlag 6,26 százalék volt. Az egészségügyre és az oktatásra egyaránt jellemző mintázattól – miszerint a szignifikáns létszám-bővülés a rendszerváltást megelőzően zajlott le – eltér a közigazgatási ágazat, ahol a kilencvenes években zajlik le egy közel 2,5 százalékpontos létszámnövekedés. Az eltérés azonban nem csak ebben érhető tetten: a másik két ágazathoz viszonyítva a közigazgatásban foglalkoztatott létszámokra jellemző a legnagyobb hektikuság. A kilencvenes években tapasztalt növekedés után elért, a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított 8 százalékos érték a 2000-es évek közepéig állandósulni látszott, az arány mára azonban 6,5 százalék köré zsugorodott. A legtöbb állami alkalmazottat tömörítő közigazgatási ágazatra a vizsgált időszakban átlagosan 283 ezer foglalkoztatott (7,36 százalékos részesedés) és 33,9 ezer fő (0,97 százalékpontos) szórás volt jellemző.

A közsféra hazai létszámadatainak vizsgálata során érdemes megvizsgálunk még legalább két dolgot. Egyrészt azt, hogy az egyes ágazatokban foglalkoztatott összes munkavállaló

⁴¹ KSH: A beruházások teljesítményértéke és volumenindexei a versenyszférában és a költségvetésben [http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qb004.html].

⁴² A közfoglalkoztatásban alkalmazott mintegy 100 ezer főt az 1. számú táblázat adatai nem tartalmazzák.

⁴³ A táblázat az egyes évek vonatkozásában mért, az arányok tekintetében számított adatokat tartalmazza. Az átlag- és szórás-számítások helyhiány miatt nem kerülnek bemutatásra, de azok értelemszerűen a megadott adatokból könnyedén reprodukálhatóak.

⁴⁴ Az átlag és a szórás kiszámításánál az 1987-től 2011-ig rendelkezésre álló adatokat veszem figyelembe. Az 1977-es értékektől a torzítások kiküszöbölésének indokán eltekintek. Egyúttal megjegyezném, hogy az értékek számításakor nem a teljes idősort, csak a táblázatban található évek értékeit vettem figyelembe. Ennek következtében az értékek a teljes idősor vizsgálata esetén változhatnak. Az egyszerűsített adatokkal történő számolás ugyanakkor megítélésem szerint alkalmas a tendenciák érzékeltetésére.

lónak hány százalékát teszik ki az állami alkalmazottak. Erre számunkra a mellékletek 2. számú táblázatában szereplő adatok adnak támpontot. A közszférában foglalkoztatott létszámokat és az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámokat összevetve azt tapasztalhatjuk, hogy a közigazgatásban teljes egészében, az oktatásban és az egészségügyben egyaránt átlagosan 75 százalék körüli mértékben foglalkoztattak állami alkalmazottakat 1998-tól napjainkig. Az ilyen magas átlagos arány mellett relatíve alacsony szórásokból kiindulva (oktatás: 2,31 százalékpont; egészségügy: 5,85 százalékpont) kijelenthetjük, hogy mind az oktatási, mind az egészségügyi ágazat esetében a foglalkoztatottak háromnegyede az állam alkalmazásában áll. Egy rövid kitérő erejéig érdemes egy pillantást vetnünk továbbá a 3. számú táblázatra, amelynek adataiból kiolvasható, hogy a vizsgált időszakban a közszféra egyes ágazataiban foglalkoztatottak milyen arányban részesedtek a közszféra foglalkoztatási létszámának egészéből. Ez az arány átlagosan az egészségügy esetén 27 százalék, az oktatás esetén 34 százalék, a közigazgatás esetén 39 százalék volt. A számított szórások (egészségügy: 1,79 százalékpont; oktatás: 2,67 százalékpont; közigazgatás: 3,96 százalékpont) pedig szintén visszaadják az egyes ágazatokban foglalkoztatott létszámok volatilitás alapján történő sorrendiségét.

A fenti szám adatok önmagukban még nem alkalmasak érdemi következtetések levonására. Erre a nemzetközi összehasonlítás teremt lehetőséget. Mielőtt azonban erre sort kerítenék, a felhasznált adatok különbözősége miatt egy rövid módszertani magyarázat mindenképpen indokolt. Magyarországon a Központi Statisztikai Hivatal adatbázisában hozzáférhetőek a közszféra foglalkoztatásával kapcsolatos adatok.⁴⁵ Mint a fentiekben erre sort is kerítettünk, egyértelműen meghatározható, hogy az adott nemzetgazdasági ágazatban foglalkoztatottak hány százaléka dolgozik állami alkalmazásban, és hány százalékukat foglalkoztatja valamilyen piaci, alapítványi, illetve egyházi szervezet. Mivel azonban a közzétett nemzetközi statisztikák erre nem adnak lehetőséget, kizárólag az ISIC (International Standard Industrial Classification)⁴⁶ osztályozást használó statisztikák alapján válik lehetővé az egyes nemzetgazdasági ágazatok közötti összehasonlítás. Ez ugyanakkor, mint a használt osztályozás neve is mutatja, az adatokat az egyes nemzetgazdasági ágazatok tekintetében – azon belül is kizárólag aggregált módon – tartalmazza. Nem tudunk különbséget tenni tehát a használatuk során az állam által alkalmazott, illetve a más szervezetek által foglalkoztatott munkavállalók között. Mindazonáltal, mivel a minket érintő nemzetgazdasági ágazatok – közigazgatás, oktatás, egészségügy – tekintetében domináns az állami szerepvállalás,⁴⁷ a statisztikák megítélésem szerint alkalmasak a nemzetközi összehasonlításra. Le kell ugyanakkor szögezni, hogy az oktatás és az egészségügy tekintetében, ha kismértékben is, de torzítanak. Csak közelítik a valóságot, ezért minden esetben fenntartásokkal kezelendők. Mivel azonban az egyes nemzeti statisztikai intézetek nem publikálnak statisztikai kimutatásokat az állami alkalmazásban állókról, a közelítő statisztikák használatára kényszerülünk. Annak érdekében azonban, hogy a torzító hatásokat ne fokozzuk, egyrészt Magyarország viszonylatában is az ISIC osztályozás szerinti statisztikákat tekintjük az irányadónak, másrészt, a nemzetközi osztályozásnál, az egyes évek helyett – a 4. és 5. számú táblázatban látható módon – három év adataira alapozzuk állásfoglalásunkat.

Az összehasonlítás alapjául a 4., az 5. és a 6. számú táblázatban foglalt adatok szolgálnak. Oly módon, hogy a 4. és az 5. táblázat tartalmazza a hazánkkal szomszédos, valamint a hazánk szempontjából legfontosabb európai országoknak az egyes évekre vonatkozóan mért adatait az általam számolt foglalkoztatási arányokkal kiegészítve, míg a 6. számú táblázatban a foglalkoztatási arányokból számolt átlagok találhatóak. Mindezek értelmében kijelenthetjük, hogy a hazai közszféra egészét érintő foglalkoztatotti létszám magasnak mondható. A 6. számú táblázatból egyértelműen kitűnik, hogy a közszféra foglalkoztatási létszámának a teljes foglalkoztatási létszámhoz viszonyított aránya tekintetében hazánk valamennyi szomszédos országot felülmúlja. A Magyarországra jellemző 22,4 százalékos arányt megközelíti ugyan Szlovákia (21,3%), Ausztria (20,9%) és Ukrajna (20,4%), de elmarad attól Horvá-

⁴⁵ A részletes hivatkozásokot minden egyes esetben az adatokat tartalmazó táblázatoknál tüntetem fel.

⁴⁶ A csoportosítás a minket érintő ágazatok esetén analóg az európai NACE és a hazai TEÁOR szerinti osztályozással.

⁴⁷ Mint azt Magyarország esetében korábban láthattuk, a közigazgatásban a teljes foglalkoztatotti létszám, az egészségügyben és az oktatásban a foglalkoztatottak háromnegyede állami alkalmazott.

tország (18%), Szerbia (16,8%) és Románia (13,3%) is. A vizsgált országok közül egyedül a hagyományosan széles állami szolgáltatásportfólióval és ezáltal nagy volumenű foglalkoztatotti létszámmal bíró Svédország (32,5%), Franciaország (28%), Németország (24,5%), valamint az Egyesült Királyság (26,5%) előzi meg hazánkat. A közszféra egészének foglalkoztatotti létszáma azonban önmagában még nem enged a teljes képre következtetni. Annak a megítélése ugyanis, hogy mekkora a közszféra ideális mérete, megítélésem szerint összességében nem, csak kizárólag az egyes ágazatok tekintetében ítélné meg. Egyáltalán nem mindegy ugyanis, hogy milyen a megoszlás az egyes ágazatok – az egészségügy, az oktatás és a közigazgatás – létszámadatai között. Az egészségügy tekintetében a meglehetősen differenciált nemzetközi helyzetben Magyarország a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított 6,5 százalékos ágazati foglalkoztatottsági arányával a középmezőnyben foglal helyet. Vannak nála jóval nagyobb foglalkoztatási arányokat elérő országok (Svédország 18,1%, Franciaország 11,7%, Egyesült Királyság 11,4%, Németország 10,7%), de nagy vonalakban a teljes régió hasonló ágazati foglalkoztatottsági arányokat mutat (Csehország 6,2%; Lengyelország 6,6%; Szlovákia 6,7%; Ausztria 5,8%; Szlovénia 5,4%; Horvátország 5,6%). A közigazgatás és az oktatás tekintetében azonban hazánk a vizsgált országok élmezőnyébe tartozik. Az oktatási ágazatban foglalkoztatottaknak a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított arányában a ránk jellemző 8,2 százalékos érték alig múlja alul Svédország (8,9%) és az Egyesült Királyság (8,3%) értékeit, míg a hozzánk hasonló gazdasági erővel bíró államok több százalékpont lemaradással követnek bennünket (Csehország 6,1%, Szlovákia 7,5%, Szlovénia 7,0%, Horvátország 5,5%, Ausztria 5,8%). Megelőzünk ugyanakkor olyan gazdasági nagyhatalmakat is, mint Németország (5,6%) vagy Franciaország (6,9%). Hasonló a helyzet a közigazgatásban foglalkoztatottak létszámának tekintetében is. A magyarországi 7,6 százalékos arányt kizárólag Franciaország (9,4%) és Németország (8,3%) képes megelőzni, míg átlagosan egy-két százalékponttal lemaradva követnek bennünket a többiek (Szlovákia 7,1%, Csehország 6,7%, Lengyelország 5,7%, Ausztria 6,6%, Szlovénia 5,3%). Utánunk következnek a sorban olyan kiterjedt közigazgatási infrastruktúrával rendelkező államok, mint Svédország (5,5%) és az Egyesült Királyság (6,5%).

A fenti szám adatok a hazai foglalkoztatási arányok ismeretében a túlságosan kiterjesztett állam képzetét kelthetik az olvasóban. A nemzetközi összehasonlítás során tapasztaltak egyértelműek, a tendencia megítélésekor az előjel kérdése azonban korántsem az. Állíthatnánk, hogy egészségesebb volna, ha az állami forrásokat nem a foglalkoztatáspolitikára kéne allokálni, és a versenyszféra általi nagyobb mértékű foglalkoztatottság, a munkaerő nagyobb arányát felszívva lehetővé tenné az egyre kisebb – de hatékonyságát nem veszítő – állami foglalkoztatási szerepvállalást. Amikor azonban a gazdasági tendenciák a versenyszférán belüli beruházások csökkenését⁴⁸ és a foglalkoztatás visszaszorulását eredményezik, megítélésem szerint egyáltalán nem ördögtől való az állami szerepvállalás magas aránya. A foglalkoztatottság növelésén keresztül ugyanis végső soron a társadalmi jólét növeléséhez járul hozzá az állam. A helyes kérdés ezért megítélésem szerint nem úgy hangzik, hogy jó vagy rossz az állam foglalkoztatásban történő szerepvállalásának ilyen mértékű részvétele, ez ugyanis túl egyszerű lenne, hanem úgy, hogy a források gazdasági aktivitásra történő elköltése útján aktivizálhatóak-e a piaci szereplők a foglalkoztatás beindítására, vagy ennek hiányában szükség van az állami beavatkozásra?

Erőforrás-allokációs tendenciák a közszférában

Az állam társadalmi szerepvállalásának tendenciáit megítélésem szerint az Eurostat kormányzati kiadásokat tömörítő statisztikai reprezentálják a legátfogóbban. A COFOG (Classification of the Functions of Government) osztályozás szerinti statisztikák megismerése során – az egyes kormányzati funkciók szerinti bontásban – képet kaphatunk ugyanis arról, hogy az állam milyen arányban osztja el a rendelkezésre álló erőforrásait az egyes működési területei között. A COFOG osztályozású statisztika használatára az impulzust Papp József A

⁴⁸ Az okok – jelesül, hogy ez mennyire a külső befolyásoló feltételrendszer, illetve mennyire az alkalmazott hazai gazdaságpolitika eredménye – jelen vizsgálat szempontjából mellékesek.

magyar gazdasági csoda címen írt művének *Paradigmaváltás az adózásban* elnevezésű fejezete adta, ahol a szerző e statisztikai eszköztárat használja a jóléti redisztribúció hazai jellemvonásainak felfejtéséhez.⁴⁹

A 7. táblázatban feltüntetett adatokkal végzett számításokból kitűnik, hogy az egyes ágazati területek között az elmúlt másfél évtizedben átlagosan a megtermelt bruttó hozzáadott érték 50,3 százalékát osztotta szét az állam. A tendenciózusan 50 százalék körüli arány (a 16 év adataiból számított szórás 1,9 százalékpont) az egyre növekvő GDP tükrében nyilvánvalóan azt jelenti, hogy nominálisan összességében egyre többet költ az állam. Amennyiben azonban az 1995-től napjainkig tartó időszakaszban megvizsgáljuk a kormányzati összkiadások reálértékben vett alakulását,⁵⁰ akkor azt kell tapasztalnunk, hogy tavaly mintegy 17 százalékkal kevesebbet költött az állam, mint 16 évvel ezelőtt. Annak tükrében, hogy gyakorlatilag ugyanazokat a szolgáltatásokat nyújtotta állampolgárai számára, ez mindenképpen üdvözlendő.

Nem mindegy azonban, hogy az egyes területek milyen arányban részesedtek a központi kalapból. Az egyes ágazatokra alokált erőforrások megoszlását megítélésem szerint legalább két szempontból, mind nagyságrendjük, mind állandóságuk tekintetében érdemes megvizsgálunk.⁵¹

A 7. számú táblázat adataiból kiindulva megállapíthatjuk, hogy a legtöbbet – az átlagosan megtermelt GDP 16,5 százalékát – szociális kiadásokra költötte az állam. A szociális ügyek ugyan minden évben magasan a legnagyobb arányban támogatott működési területnek minősültek, az ide alokált adóforintok mennyiségében azért figyelemre méltó volt némi ingadozás, ami a kiadások arányának viszonylag tág intervallumában (14,6–18,6 százalékos részesedés) és az 1,3 százalékpontos szórásban mutatkozott meg. Hasonló mértékű ingadozás (9,2–13,4 százalékos részesedés és 1,4 százalékpontos szórás) volt megfigyelhető az általános igazgatási kiadások tekintetében is, amelyekre átlagosan a GDP 10,6 százaléka került elköltsékre. Nagyobb állandóság (0,8 százalékpontos szórás) jellemezte az átlagosan 6,2 százalékos mértéket elérő gazdasági ügyekre fordított kiadásokat. Ezután következnek – nagyságrendjüket tekintve szinte egyenlő arányokkal – az oktatási (5,4 százalék) és az egészségügyi kiadások (5,3 százalék), gyakorlatilag minden évben állandó arányok mellett (0,3 százalékpontos szórás jellemző mindkét ágazatra). A teljes kiadások 3,2 százalékát reprezentáló egyéb kiadások a környezetvédelemre és a közösségi fejlesztésekre fordított ráfordításokat jelentik, és szintén meglehetősen állandósult arányban jelentek meg az évek során (0,3 százalékpontos szórás). A két konstansan (0,2 százalékpontos szórás) legkevésbé támogatott ágazat pedig a rendvédelem (2,0 százalék) és a honvédelem (1,2 százalék) volt.

A létszámadatakhoz hasonlóan a számok önmagukban a kormányzati kiadások esetében sem mondanak sokat. Összehasonlítva azonban a nemzetközi viszonylatban tapasztalt arányokkal, képesek leszünk elhelyezni a hazai kiadások nagyságrendjét az európai palettán. A 8. számú táblázatban a legfontosabb európai, a 9. számú táblázatban a szomszédos országok vonatkozásában szerepelnek az ágazati területekre lebontott kormányzati kiadások.⁵² A két táblázatban található adatokból számított átlagokat pedig a 10. számú táblázat jeleníti meg.⁵³ Ezek ismeretében megfogalmazhatjuk, hogy a kormányzati kiadások tekintetében, Magyarország átlagos 51,1 százalékos GDP-arányos értéke⁵⁴ mindenképpen magasnak mondható. Ha megnézzük ugyanis a többi ország hasonló értékeit, láthatjuk, hogy gya-

⁴⁹ Papp József: *A magyar gazdasági csoda*. Alexandria Kiadó, 2009.

⁵⁰ Ehhez a KSH által közzétett fogyasztói árindex alakulását veszem alapul [http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qsf001.html].

⁵¹ Az alábbiakban hivatkozott táblázatok a KSH, valamint az Eurostat által mért adatokat tartalmazzák. Az átlag- és szórás számítások helyhiány miatt nem kerülnek bemutatásra, de azok értelemszerűen a megadott adatokból könnyen reprodukálhatóak.

⁵² Horvátország, Szerbia és Ukrajna esetében – uniós tagság hiányában – az Eurostat nem közöl statisztikákat a kormányzati kiadásokról. Mivel az egyes nemzeti statisztikai intézetek sem publikálnak hasonló jellegű statisztikákat, az említett három ország vonatkozásában az összehasonlítástól kénytelen vagyok eltekinteni.

⁵³ Az átlagszámításnál nem a teljes idősort, csak a táblázatban található évek értékeit vettem figyelembe. Ennek következtében az értékek a teljes idősor vizsgálata esetén változhatnak. Az egyszerűsített adatokkal történő számolás ugyanakkor megítélésem szerint alkalmas a tendenciák érzékeltetésére.

⁵⁴ Az érték – abból adódóan, hogy most nem a teljes idősort vettük a számítás alapjául – némileg eltér a fentiekben számított 50,3 százalékos értéktől.

korlatilag Ausztriával vagyunk egy szinten (51,5%), és kizárólag Franciaország (53,8%) és Svédország (54,8%) előz meg minket a vizsgált országok közül. Egyes környező országok (Lengyelország 44,5%; Szlovénia 46,9%; Szlovákia 41,9%) nálunk 5–10 százalékponttal (!) is kevesebbet költenek. Még olyan, gazdaságilag nálunk jóval fejlettebb országok is alacsonyabb arányban eszközölnék ráfordításokat, mint Németország (47,2%) vagy az Egyesült Királyság (43,7%). Ezek után értelemszerű, hogy az EU27-ek kormányzati kiadásokra fordított átlaga (47,8 százalék) is százalékpontokkal marad el a hazai aránytól.

Összességében a nemzetközi összehasonlításból az következik, hogy az ország gazdasági fejlettsége nem indokol ilyen nagyarányú kormányzati kiadásokat, célszerű azonban megvizsgálunk az egyes ágazati kiadásokat külön-külön. Az oktatási kiadások tekintetében a hazai arány (5,6%) átlagosnak mondható, hiszen bár vannak ennél arányosan kevesebbet költő országok is (Szlovákia 3,9%, Románia 3,9%, Németország 4,2%), a legtöbb vizsgált országra szintén 5 százalék környeki GDP-arányos oktatási kiadások jellemzőek (Csehország 4,7%, Ausztria 5,5%, Egyesült Királyság 5,8%, Franciaország 5,9%, Lengyelország 5,9%), míg az EU27-ek átlaga is hasonló szinten található (5,3%).

Hasonló a helyzet a rendvédelemre és a honvédelemre fordított kiadások tekintetében is. A védelmi kiadásokra költött hazai 1,3 százalékos arány valamivel elmarad az EU27-ek átlagától (1,6%), de illeszkedik a régió országaira jellemző átlagos arányhoz (Csehország 1,3%, Lengyelország 1,7%, Szlovákia 1,9%, Románia 1,7%, Szlovénia 1,4%) még akkor is, ha a vizsgált mintában vannak nálunk szignifikánsan kevesebbet (Ausztria 0,8%) és szignifikánsan többet költő országok (Egyesült Királyság 2,6%, Franciaország 2,0%, Svédország 2,0%) egyaránt. A rendvédelemre fordított hazai kiadások (2,1%) valamivel magasabbak, mint az EU27-ek átlaga (1,8%), de – a honvédelemre fordított kiadásokkal némileg ellenkezően – felülről szintén belesimulnak az átlagba. Arányaiban valamivel többet költ nálunk rendvédelemre Szlovákia (2,6%) és az Egyesült Királyság (2,4%), pontosan annyit Csehország (2,1%), némileg kevesebbet Románia (1,8%), Szlovénia (1,8%) és Lengyelország (1,7%), érzékelhetően kevesebbet Ausztria (1,5%) és Svédország (1,4%).

A szociális és egészségügyi ágazati területeken a hazai kiadások aránya ugyanakkor átlag alatti. Szociális kiadásokra hazánk átlagosan 16,6 százalékos arányt költ, ami ugyan a régió egyes országainak átlagos kiadási arányát némileg felülmúlja (Csehország 13,1%, Románia 12,0%, Szlovákia 13,5%), a hagyományosan jóléti államok kiadásaitól azonban nagyságrendekkel elmarad (Franciaország 22,0%, Svédország 22,6%, Ausztria 21,1%, Németország 21,0%), ezáltal pedig kevesebb az EU27-ek átlagos 18,7 százalékos arányánál is. Az egészségügyi ágazat vonatkozásában a kiadások még jobban elmaradnak az EU27-ek átlagától (6,9 százalék). E tekintetben hazánknál (5,4%) csak Románia (3,3%) és Lengyelország (4,7%) költ kevesebbet, míg a vizsgált országok között találni ugyan hasonló arányokkal rendelkezőt is (Szlovákia 5,7%), összességében a néhány százalékponttal magasabb kiadási arányok a jellemzőek (Ausztria 7,8%, Franciaország 7,6%, Csehország 7,2%, Németország 6,7%, Svédország 6,7%).

Az eddigi átlagos és átlag alatti ágazati kiadások tehát még nem magyarázó tényezői az összességükben átlag feletti GDP-arányos kormányzati kiadásoknak. Ha azonban megvizsgáljuk a gazdasági ügyekre, valamint az általános igazgatási feladatokra fordított kiadásokat, választ kapunk arra a kérdésre, hogy mi indokolja a hazai kiadások magas GDP-arányos mértékét. A gazdasági ügyekre fordított kiadások esetén a helyzet a következő. A hazai 6,9 százalékos átlagos kiadási arány a második legmagasabb a vizsgált országokat tömörítő mintában (egyedül Csehország előz meg minket 7,8 százalékos értékével), és amellet, hogy több mint egy százalékponttal meghaladja a régió országainak átlagos arányait (Románia 5,9%, Szlovákia 5,5%, Lengyelország 4,5%, Szlovénia 4,5 %), nagyságrendileg előzi meg az EU27-ek átlagát (4,2%) és a fejlett országokra jellemző arányokat is (Németország 3,9%, Franciaország 3,7%, Egyesült Királyság 2,7%).

Mindemellett Magyarország abszolút „piacvezető” az általános igazgatási feladatok finanszírozására fordított kiadások tekintetében. A hazai GDP-arányos 10,2 százalékos arány

dominánsan kiemelkedik a vizsgált országok közül,⁵⁵ a hozzánk legközelebb álló Svédországot (8,3%) is majdnem két százalékponttal előzzük meg. Az igazgatási kiadások hazai aránya elmarad az EU 27-ek (6,4%), valamint a nyugat-európai országok hasonló arányától (Ausztria 7,4%, Franciaország 7,0%, Németország 6,2%), és majdnem kétszer akkora (!), mint a régió országaira jellemző értékek (Szlovákia 6,1%, Szlovénia 5,7%, Románia 5,1%, Csehország 4,2%).

Kilátások

A rendszerváltás óta folyamatos a fogadkozás, hogy az állam a saját hatékonyságának növelése érdekében megteszi a kellő lépéseket. A foglalkoztatási és erőforrás-allokációs tendenciák a lépések megtételének szükségességét igen, azok megtörténtét 2010-ig nem igazolják.

Amikor a gazdasági recessziós hatások, az ország finanszírozásának problémái, valamint az európai szabályozók szigora rákényszerítik az éppen aktuális kormányzatot a költségvetési egyenleget kiigazító lépésekre, a kiadások csökkentése és a foglalkoztatott létszám újragondolása helyett általában a bevételek növelésének igényével találkozunk. Amennyiben azonban mégis megfogalmazódik a kiadások visszaszorításának igénye, a retorika szintjén midig olyan ágazati területek kerülnek elő, ahol a kiadások és a létszámok csökkentése a nemzetközi összehasonlítás tükrében okvetlenül nem indokolt. Az egészségügyből és az oktatásból történő forráskivonás helyett⁵⁶ az államnak – legyen szó akár központi, akár helyi igazgatásról – el kellene gondolkodnia a saját maga fenntartására költött igazgatási kiadások, illetve a szűken vett állami igazgatást ellátó létszámok csökkentésén, igazodva a környező és egyéb uniós országok gyakorlatához.

Ennek megvalósulása – a vizsgált tendenciák rendszerváltás óta fennálló kvázi változatlanóságának ismeretében – továbbra is várta magára. Hogy a 2010-es évtől átalakuló köz-igazgatási struktúra, valamint a kormányváltás óta eltelt bő két év átalakuló forrás-allokációja milyen statisztikailag is mérhető tendenciaváltozást eredményezett, azzal kapcsolatban a közeljövőben publikálásra kerülő statisztikák kínálhatnak majd elemzési lehetőségeket.

⁵⁵ A kiemelkedés mértéke még akkor is szembetűnő, ha az adósságszolgálatra fordított kiadások is ebbe a kategóriába sorolnának.

⁵⁶ A felhasznált források ágazaton belüli reallokációjának szükségességét nem kívánom megkérdőjelezni.

MELLÉKLETEK

1. táblázat – A közszférában foglalkoztatottak teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított aránya (1977–2011)

Év*	Foglalkoztatottak teljes létszáma (efő)	Közszférában foglalkoztatottak száma (efő)				Közszférában foglalkoztatottak teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított aránya (%)			
		Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Összesen	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Összesen
1977	5002,4	218,6	233,2	195,4	647,2	4,37	4,66	3,91	12,94
1987	4838,3	245,0	281,5	217,4	743,9	5,06	5,82	4,49	15,38
1992	3980,8	226,9	309,8	231,9	768,6	5,70	7,78	5,83	19,31
1998	3695,6	309,1	241,5	205,4	756,0	8,36	6,53	5,56	20,46
1999	3809,3	303,9	234,3	198,3	736,5	7,98	6,15	5,21	19,33
2000	3856,2	300,8	232,9	194,7	728,4	7,80	6,04	5,05	18,89
2001	3868,3	302,6	232,4	192,9	727,9	7,82	6,01	4,99	18,82
2002	3870,6	309,6	233,6	198,1	741,3	8,00	6,04	5,12	19,15
2003	3921,9	320,9	236,3	201,1	758,3	8,18	6,03	5,13	19,34
2004	3900,4	316,9	238,0	200,5	755,4	8,12	6,10	5,14	19,37
2005	3901,5	316,9	237,3	194,7	748,9	8,12	6,08	4,99	19,20
2006	3930,1	311,4	234,1	187,4	732,9	7,92	5,96	4,77	18,65
2007	3926,2	266,7	252,0	176,1	694,8	6,79	6,42	4,49	17,70
2008	3879,4	262,6	237,6	170,7	670,9	6,77	6,12	4,40	17,29
2009	3781,9	292,8	234,9	166,9	694,6	7,74	6,21	4,41	18,37
2010**	3781,2	261,7	245,6	211,8	719,1	6,92	6,50	5,60	19,02
2011**	3811,9	246,4	240,8	195,4	682,6	6,46	6,32	5,13	17,91

* Források: (1977–1992) Kézdí Gábor: Foglalkoztatás és keresetek a közszférában. In *Társadalmi Ríport*, 1998. F2a. táblázat, 166. o.
 (1998–2011) KSH: A köztisztviselők és közalkalmazottak⁵⁷ létszáma a költségvetési intézményekben
 [http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qli010.html és http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qli009.html].

** A 2010. január 1-jén bevezetett új szakfeladat-trend miatt az adatok az előző évek adataival csak korlátozott mértékben hasonlíthatók össze.

2. táblázat – A közszférában foglalkoztatottaknak az nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatottakhoz viszonyított aránya (1998–2011)

Év	Közszférában foglalkoztatottak létszáma* (efő)			Egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámok* (efő)			A közszférában foglalkoztatottaknak az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatottakhoz viszonyított aránya (%)		
	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy
1998	309,1	241,5	205,4	309,1	310,0	242,6	100,00	77,90	84,67
1999	303,9	234,3	198,3	303,9	310,5	241,8	100,00	75,46	82,01
2000	300,8	232,9	194,7	300,8	322,8	245,2	100,00	72,15	79,40
2001	302,6	232,4	192,9	302,6	314,5	238,7	100,00	73,90	80,81
2002	309,6	233,6	198,1	309,6	318,0	240,7	100,00	73,46	82,30
2003	320,9	236,3	201,1	320,9	329,0	267,2	100,00	71,82	75,26
2004	316,9	238,0	200,5	316,9	333,0	269,4	100,00	71,47	74,42
2005	316,9	237,3	194,7	316,9	323,4	262,7	100,00	73,38	74,11
2006	311,4	234,1	187,4	311,4	322,9	269,5	100,00	72,50	69,54
2007	266,7	252,0	176,1	266,7	316,3	260,4	100,00	79,67	67,63
2008	262,6	237,6	170,7	262,6	313,2	245,8	100,00	75,86	69,45
2009	292,8	234,9	166,9	292,8	319,1	239,6	100,00	73,61	69,66
2010**	261,7	245,6	211,8	261,7	323,9	251,6	100,00	75,83	84,18
2011**	246,4	240,8	195,4	246,4	316,9	255,0	100,00	75,99	76,63

* Források: Közszférában foglalkoztatottak létszáma [http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qli010.html és http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qli009.html].
 Egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámok [http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/mpal9807_02_01_01a.html, és http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/mpal9807_02_01_02a.html], valamint [http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qli010.html és http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qli009.html]

** A 2010. január 1-jén bevezetett új szakfeladat-trend miatt az adatok az előző évek adataival csak korlátozott mértékben hasonlíthatók össze.

⁵⁷ A táblázat adatai a Munka Törvénykönyve szerint foglalkoztatottakat egyaránt tartalmazzák.

3. táblázat – A közsféra egyes ágazataiban foglalkoztatottak a közsféra teljes foglalkoztatotti létszámához viszonyított aránya (1977–2011)

Év*	A közszerében foglalkoztatottak létszáma (efő)				A közsféra egyes ágazataiban foglalkoztatottaknak a közsféra teljes foglalkoztatotti létszámához viszonyított aránya (%)		
	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Összesen	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy
1977	218,6	233,2	195,4	647,2	33,78	36,03	30,19
1987	245,0	281,5	217,4	743,9	32,93	37,84	29,22
1992	226,9	309,8	231,9	768,6	29,52	40,31	30,17
1998	309,1	241,5	205,4	756,0	40,89	31,94	27,17
1999	303,9	234,3	198,3	736,5	41,26	31,81	26,92
2000	300,8	232,9	194,7	728,4	41,30	31,97	26,73
2001	302,6	232,4	192,9	727,9	41,57	31,93	26,50
2002	309,6	233,6	198,1	741,3	41,76	31,51	26,72
2003	320,9	236,3	201,1	758,3	42,32	31,16	26,52
2004	316,9	238,0	200,5	755,4	41,95	31,51	26,54
2005	316,9	237,3	194,7	748,9	42,32	31,69	26,00
2006	311,4	234,1	187,4	732,9	42,49	31,94	25,57
2007	266,7	252,0	176,1	694,8	38,39	36,27	25,35
2008	262,6	237,6	170,7	670,9	39,14	35,42	25,44
2009	292,8	234,9	166,9	694,6	42,15	33,82	24,03
2010**	261,7	245,6	211,8	719,1	36,39	34,15	29,45
2011**	246,4	240,8	195,4	682,6	36,10	35,28	28,63

* Források: (1977–1992) Kézdi Gábor: Foglalkoztatás és keresetek a közszerében. In *Társadalmi Riport*, 1998. F2a. táblázat, 166. o.

(1998–2011) KSH: A köztisztviselők és közalkalmazottak⁵⁸ létszáma a költségvetési intézményekben

[http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qli010.html és http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qli009.html].

** A 2010. január 1-jén bevezetett új szakfeladat-trend miatt az adatok az előző évek adataival csak korlátozott mértékben hasonlíthatók össze.

4. táblázat – Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámok -teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított- aránya egyes EU országokban

Ország	Év	A foglalkoztatottak teljes létszáma (efő)*	Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámok (efő)*			Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámoknak a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított aránya (%)		
			Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy
Magyarország	1998	3697,7	294,3	305,5	237,8	7,96	8,26	6,43
	2002	3870,6	282,1	318,0	240,8	7,29	8,22	6,22
	2006	3930,1	299,2	322,9	269,5	7,61	8,22	6,86
Csehország	1998	4866,0	323,0	289,0	268,0	6,64	5,94	5,51
	2002	4765,0	326,0	309,0	304,0	6,84	6,48	6,38
	2006	4828,0	326,0	288,0	330,0	6,75	5,97	6,84
Egyesült Királyság**	1998	27115,6	1575,1	2052,3	2982,0	5,81	7,57	11,00
	2002	28414,5	1893,2	2321,6	3137,2	6,66	8,17	11,04
	2005	28165,6	1988,4	2549,5	3455,5	7,06	9,05	12,27
Franciaország**	2003	24690,8	2299,6	1713,5	2815,4	9,31	6,94	11,40
	2004	24784,0	2304,8	1708,8	2926,4	9,30	6,89	11,81
	2005	24919,4	2358,8	1729,8	2989,1	9,47	6,94	12,00
Lengyelország	1998	15354,0	779,0	972,0	1056,0	5,07	6,33	6,88
	2002	13782,0	801,0	933,0	940,0	5,81	6,77	6,82
	2006	14594,0	917,0	1140,0	871,0	6,28	7,81	5,97
Németország	1998	35860,0	3174,0	1927,0	3534,0	8,85	5,37	9,85
	2002	36536,0	2986,0	2021,0	3926,0	8,17	5,53	10,75
	2006	37322,0	2901,0	2174,0	4264,0	7,77	5,82	11,42
Spanyolország	1998	13904,2	874,7	821,4	742,9	6,29	5,91	5,34
	2002	16630,3	1035,4	946,8	919,0	6,23	5,69	5,53
	2006	19747,7	1221,6	1108,8	1180,8	6,19	5,61	5,98
Svédország	1998	3979,0	208,0	293,0	770,0	5,23	7,36	19,35
	2002	4244,0	241,0	348,0	792,0	5,68	8,20	18,66
	2006	4341,0	249,0	480,0	701,0	5,74	11,06	16,15

* Források: International Labour Office Geneva - Yearbook of Labour Statistics 2007, 66th Issue, Switzerland

** Franciaország esetében csak ennek a három évnek találhatók meg az adatai; az Egyesült Királyság 2005-ig közölt adatokat

⁵⁸ A táblázat adatai a Munka Törvénykönyve szerint foglalkoztatottakat egyaránt tartalmazzák.

5. táblázat – Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámoknak a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított aránya a szomszédos országokban

Ország	Év	A foglalkoztatottak teljes létszáma (efő)*	Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámok (efő)*			Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámoknak a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított aránya (%)		
			Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy
Magyarország	1998	3697,7	294,3	305,5	237,8	7,96	8,26	6,43
	2002	3870,6	282,1	318,0	240,8	7,29	8,22	6,22
	2006	3930,1	299,2	322,9	269,5	7,61	8,22	6,86
Ausztria	1998	3723,3	252,4	217,8	298,7	6,78	5,85	8,02
	2002	3835,7	248,4	230,1	327,3	6,48	6,00	8,53
	2006	3928,3	253,0	222,2	347,8	6,44	5,66	8,85
Horvátország	1998	1543,8	108,4	75,3	92,6	7,02	4,88	6,00
	2002	1527,2	110,5	87,5	83,0	7,24	5,73	5,43
	2006	1564,8	98,7	92,1	84,8	6,31	5,89	5,42
Románia	1998	10844,9	504,6	428,1	335,4	4,65	3,95	3,09
	2002	9234,2	548,8	410,8	350,4	5,94	4,45	3,79
	2006	9313,3	507,5	410,6	378,3	5,45	4,41	4,06
Szerbia**	2004	2930,8	170,9	149,0	166,6	5,83	5,08	5,68
	2005	2733,4	159,4	143,4	158,6	5,83	5,25	5,80
	2006	2630,7	143,0	129,5	173,7	5,44	4,92	6,60
Szlovákia	1998	2198,6	160,3	166,7	146,9	7,29	7,58	6,68
	2002	2127,0	149,7	162,8	141,5	7,04	7,65	6,65
	2006	2301,4	161,8	166,8	154,5	7,03	7,25	6,71
Szlovénia	1998	907,0	41,0	60,0	41,0	4,52	6,62	4,52
	2002	922,0	50,0	61,0	51,0	5,42	6,62	5,53
	2006	969,0	59,0	75,0	61,0	6,09	7,74	6,30
Ukrajna**	2001	19971,5	1146,2	1621,3	1361,8	5,74	8,12	6,82
	2002	20091,2	1174,6	1630,3	1359,8	5,85	8,11	6,77
	2006	20730,4	1033,7	1690,5	1356,7	4,99	8,15	6,54

* Forrás: International Labour Office Geneva - Yearbook of Labour Statistics 2007, 66th Issue, Switzerland

** Szerbia esetében csak ennek a három évnek találhatóak meg az adatai; Ukrajna 2001-től közölt adatokat.

6. táblázat – Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámoknak a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított átlagos aránya egyes EU-országokban

Ország	A foglalkoztatottak teljes létszáma (efő)	Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott átlagos létszámok (efő)*				Az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatott létszámoknak a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyított átlagos aránya (%)*			
		Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Összesen	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy	Összesen
Magyarország	3832,8	291,9	315,5	249,4	856,7	7,6	8,2	6,5	22,4
Csehország	4819,7	325,0	295,3	300,7	921,0	6,7	6,1	6,2	19,1
Egyesült	27898,6	1818,9	2307,8	3191,6	7318,3	6,5	8,3	11,4	26,2
Franciaország	24798,1	2321,1	1717,4	2910,3	6948,7	9,4	6,9	11,7	28,0
Lengyelország	14576,7	832,3	1015,0	955,7	2803,0	5,7	7,0	6,6	19,2
Németország	36572,7	3020,3	2040,7	3908,0	8969,0	8,3	5,6	10,7	24,5
Spanyolország	16760,7	1043,9	959,0	947,6	2950,5	6,2	5,7	5,6	17,6
Svédország	4188,0	232,7	373,7	754,3	1360,7	5,5	8,9	18,1	32,5
Ausztria	3829,1	251,3	223,4	324,6	799,2	6,6	5,8	8,5	20,9
Horvátország	1545,3	105,9	85,0	86,8	277,6	6,9	5,5	5,6	18,0
Románia	9797,5	520,3	416,5	354,7	1291,5	5,3	4,3	3,6	13,3
Szerbia	2765,0	157,8	140,6	166,3	464,7	5,7	5,1	6,0	16,8
Szlovákia	2209,0	157,3	165,4	147,6	470,3	7,1	7,5	6,7	21,3
Szlovénia	932,7	50,0	65,3	51,0	166,3	5,3	7,0	5,4	17,8
Ukrajna	20264,4	1118,2	1647,4	1359,4	4125,0	5,5	8,1	6,7	20,4

* Forrás: 4. és 5. számú táblázatból számított

7. táblázat – A hazai kormányzati kiadások a GDP százalékában (1995–2010)

Év	GDP értéke (Mrd Ft)*	Kormányzati kiadások a GDP százalékában (%)*								
		Szociális kiadások	Általános igazgatási és közkiadások	Honvédelmi kiadások	Rendvédelmi, belbiztonsági kiadások	Egészségügyi kiadások	Oktatási kiadások	Gazdasági ügyekre fordított kiadások	Egyéb kiadások	Összesen
1995	5727,8	18,0	12,8	1,1	1,8	5,8	5,3	7,9	3,1	55,8
1996	7011,2	16,0	13,4	1,1	1,8	5,2	5,0	5,4	3,5	51,4
1997	8691,9	15,3	12,8	1,1	1,8	5,2	5,1	5,5	3,1	49,9
1998	10280,9	15,2	11,7	1,2	1,9	5,3	5,1	7,6	3,2	51,2
1999	11443,5	15,4	11,5	1,1	1,9	5,1	5,2	6,0	3,0	49,2
2000	13089,0	14,9	9,9	1,2	2,0	5,0	5,2	6,4	3,2	47,8
2001	15103,9	14,6	10,6	1,2	2,1	4,9	5,3	6,0	3,1	47,8
2002	17119,4	15,5	9,9	1,4	2,3	5,5	5,7	7,7	3,5	51,5
2003	18738,2	16,1	9,2	1,3	2,2	5,7	6,2	5,7	3,3	49,7
2004	20665,0	16,1	9,5	1,3	2,1	5,5	5,8	5,5	3,3	49,1
2005	22018,3	17,0	9,6	1,3	2,0	5,6	5,8	5,6	3,2	50,1
2006	23675,0	17,7	9,7	1,4	2,2	5,6	5,8	6,3	3,4	52,1
2007	24989,9	17,6	9,6	1,3	2,0	5,0	5,4	6,5	3,2	50,6
2008	26543,3	17,8	9,3	0,9	2,0	4,9	5,3	5,8	3,2	49,2
2009	25625,5	18,6	10,3	0,9	2,0	5,1	5,3	5,8	2,4	50,4
2010	26607,3	17,9	9,4	1,2	1,9	5,2	5,6	5,8	2,7	49,7

*Forrás: GDP értéke – KSH: A bruttó hazai termék értéke és volumenindexei [http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt001.html] Kormányzati kiadások a GDP százalékában – Eurostat: General government expenditure by function (COFOG) [http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gov_a_exp&lang=en]

8. táblázat – Az Európai Unió egyes országainak kormányzati kiadásai a GDP százalékában (1998–2010)

Ország	Év	GDP* (M. EUR)	Kormányzati kiadások a GDP százalékában (%)*								
			Szociális kiadások	Általános igazgatási és közkiadások	Honvédelmi kiadások	Rendvédelmi, belbiztonsági kiadások	Egészségügyi kiadások	Oktatási kiadások	Gazdasági ügyekre fordított kiadások	Egyéb kiadások	Összesen
EU27	1998	8174873,1	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
	2002	9935237,1	18,2	6,6	1,6	1,8	6,4	5,2	4,0	2,8	46,6
	2006	11701130,8	17,9	6,1	1,5	1,8	6,8	5,2	4,0	2,9	46,2
	2010	12279914,7	19,9	6,4	1,6	1,9	7,5	5,5	4,7	3,0	50,5
Csehország	1998	57188,8	12,2	3,6	1,4	2,1	6,8	4,2	9,2	3,5	43,0
	2002	83350,5	14,0	4,4	1,5	2,1	7,2	5,1	8,6	2,7	45,6
	2006	118290,8	12,3	4,3	1,2	2,1	6,9	4,7	6,7	3,8	42,0
	2010	150274,8	13,7	4,6	1,0	2,0	7,8	4,8	6,6	3,3	43,8
Egyesült Királyság	1998	1304958,1	15,3	5,5	2,6	2,0	5,4	4,5	1,9	2,1	39,3
	2002	1699344,8	15,4	4,0	2,4	2,4	6,2	5,7	2,7	2,6	41,4
	2006	1955549,9	15,3	4,5	2,5	2,5	7,1	6,1	3,0	3,0	44,0
	2010	1709606,7	17,9	5,3	2,7	2,6	8,2	6,9	3,1	3,5	50,2
Franciaország	1998	1312730,0	21,2	7,8	2,1	1,4	7,1	5,9	3,9	3,4	52,8
	2002	1542928,3	20,9	7,3	2,0	1,6	7,4	6,0	3,7	4,0	52,9
	2006	1798115,1	22,0	6,4	1,8	1,5	7,7	5,7	3,5	4,4	53,0
	2010	1937261,0	23,9	6,3	2,1	1,8	8,2	6,1	3,8	4,4	56,6
Lengyelország	1998	153429,4	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
	2002	209617,4	18,3	6,0	1,2	1,5	4,4	6,1	3,5	3,3	44,3
	2006	272088,9	16,9	6,0	1,1	1,8	4,6	6,0	4,5	3,0	43,9
	2010	354616,1	16,9	5,9	1,4	1,9	5,0	5,6	5,6	3,0	45,3
Németország	1998	1946465,4	21,8	6,8	1,2	1,6	6,2	4,4	3,5	2,5	48,0
	2002	2132200,0	21,2	6,1	1,1	1,7	6,9	4,2	4,1	2,6	47,9
	2006	2313900,0	20,5	5,9	1,0	1,6	6,6	4,0	3,4	2,3	45,3
	2010	2496200,0	20,5	6,1	1,1	1,6	7,1	4,3	4,7	2,1	47,5
Svédország	1998	227124,4	23,4	10,1	2,4	1,4	6,2	7,3	4,4	3,6	58,8
	2002	266739,8	23,1	8,6	2,1	1,4	6,8	7,3	4,2	2,1	55,6
	2006	318170,8	22,3	7,6	1,7	1,3	6,6	6,9	4,1	2,2	52,7
	2010	349945,1	21,5	6,9	1,6	1,4	7,1	7,0	4,6	2,1	52,2

* Források: GDP értéke – Eurostat: GDP and main components [http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_gdp_c&lang=en] Kormányzati kiadások – Eurostat: General government expenditure by function (COFOG) [http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gov_a_exp&lang=en]

9. táblázat – Hazánk és a szomszédos országok kormányzati kiadásai a GDP százalékában (1998–2010)

Ország	Év	GDP* (M. EUR)	Kormányzati kiadások a GDP százalékában* (%)								
			Szociális kiadások	Általános igazgatási és köz- kiadások	Védelmi kiadások	Rendvédelmi, belbiztonsági kiadások	Egészség- ügyi kiadások	Oktatási kiadások	Gazdasági ügyekre fordított kiadások	Egyéb kiadások	Összesen
Magyarország	1998	42735,0	15,2	11,7	1,2	1,9	5,3	5,1	7,6	3,2	51,2
	2002	70461,9	15,5	9,9	1,2	2,3	5,5	5,7	7,7	3,7	51,5
	2006	89589,9	17,7	9,7	1,4	2,2	5,6	5,8	6,3	3,4	52,1
	2010	96585,4	17,9	9,4	1,2	1,9	5,2	5,6	5,8	2,7	49,7
Ausztria	1998	190606,7	21,2	8,2	0,9	1,6	8,5	5,7	5,3	2,3	53,7
	2002	220529,2	21,2	7,6	0,9	1,5	7,1	5,5	4,8	2,1	50,7
	2006	259034,5	20,2	6,9	0,8	1,5	7,6	5,2	4,9	2,0	49,1
	2010	286396,9	21,7	6,8	0,7	1,5	8,1	5,7	5,7	2,4	52,6
Horvátország	1998	22413,3	n.a.								
	2002	28166,2									
	2006	39734,6									
	2010	44858,8									
Románia	1998	37436,4	12,0	7,3	0,8	0,5	2,6	4,0	5,5	2,8	35,5
	2002	48614,9	10,1	5,4	2,2	2,0	4,1	4,0	4,4	2,8	35,0
	2006	97751,0	11,0	3,3	2,3	2,4	2,7	4,1	6,9	2,8	35,5
	2010	124327,7	14,9	4,5	1,5	2,4	3,6	3,4	6,8	3,1	40,2
Szerbia	1998	12168,1	n.a.								
	2002	11340,8									
	2006	21942,7									
	2010	28852,8									
Szlovákia	1998	19940,3	14,5	6,3	2,4	3,0	5,4	3,6	7,8	2,8	45,8
	2002	25971,7	14,9	7,2	2,1	2,7	5,0	3,6	6,7	2,9	45,1
	2006	44501,7	12,3	4,7	1,7	2,1	5,8	3,7	3,9	2,3	36,5
	2010	65869,5	12,2	6,3	1,2	2,6	6,4	4,5	3,6	3,2	40,0
Szlovénia	1998	19429,6	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
	2002	24597,1	17,0	5,9	1,2	1,9	6,5	6,5	4,4	2,8	46,2
	2006	31050,7	16,4	5,6	1,5	1,7	6,3	6,4	4,1	2,6	44,6
	2010	35607,0	18,6	5,7	1,5	1,8	6,9	6,6	5,1	3,6	49,8
Ukrajna	1998	31450,9	n.a.								
	2002	31833,2									
	2006	80913,9									
	2010	102439,4									

* Források: GDP értéke – Eurostat: GDP and main components [http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_gdp_c&lang=en]
 Kormányzati kiadások – Eurostat: General government expenditure by function (COFOG)
 [http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gov_a_exp&lang=en]

10. táblázat – A kormányzati kiadások átlagos aránya a GDP százalékában

Ország	GDP* (M. EUR)	Kormányzati kiadások a GDP százalékában* (%)								
		Szociális kiadások	Általános igazgatási és közkiadások	Védelmi kiadások	Rendvédelmi, belbiztonsági kiadások	Egészség- ügyi kiadások	Oktatási kiadások	Gazdasági ügyekre fordított kiadások	Egyéb kiadások	Összesen
Magyarország	74843,05	16,6	10,2	1,3	2,1	5,4	5,6	6,9	3,3	51,1
EU27	10522788,9	18,7	6,4	1,6	1,8	6,9	5,3	4,2	2,9	47,8
Csehország	102276,2	13,1	4,2	1,3	2,1	7,2	4,7	7,8	3,3	43,6
Egyesült Királyság	1667364,9	16,0	4,8	2,6	2,4	6,7	5,8	2,7	2,8	43,7
Franciaország	1647758,6	22,0	7,0	2,0	1,6	7,6	5,9	3,7	4,1	53,8
Lengyelország	247437,95	17,4	6,0	1,2	1,7	4,7	5,9	4,5	3,1	44,5
Németország	2222191,35	21,0	6,2	1,1	1,6	6,7	4,2	3,9	2,4	47,2
Svédország	290495,025	22,6	8,3	2,0	1,4	6,7	7,1	4,3	2,5	54,8
Ausztria	239141,825	21,1	7,4	0,8	1,5	7,8	5,5	5,2	2,2	51,5
Románia	77032,5	12,0	5,1	1,7	1,8	3,3	3,9	5,9	2,9	36,6
Szlovákia	39070,8	13,5	6,1	1,9	2,6	5,7	3,9	5,5	2,8	41,9
Szlovénia	27671,1	17,3	5,7	1,4	1,8	6,6	6,5	4,5	3,0	46,9

*Forrás: a 8. és 9. számú táblázatból számított